

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

17.zk 2023 • 5€

89

Badaukagu euskaldunok arazo bat gure memoria historikoarekin. Jakina da memoria galtzen duena ez dela ezer. Edozeini pasatu zaio memoria galdu duen ahaide batekin egotea: ez dela seme-alabak ezagutzeko gauza, ez dakiela bera nor den ere, eta orduan konturatzen gara zoritxar hori ze erradikala den, bizitza galtzearen parekoa, gorputz bizi horrek gogo hildako bat izango duelako harrezkero.

Este libro es del as^{as} beat

†
Luz y ma
obpo de

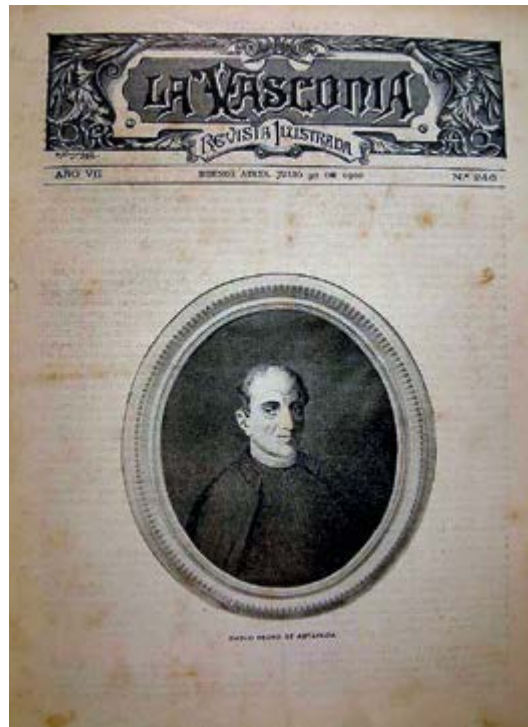
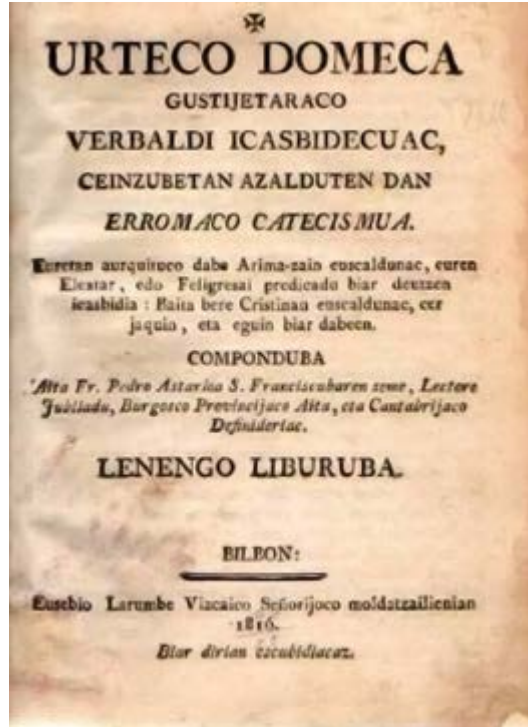
EUSKARA ETA LITERATURA DURANGALDEAN

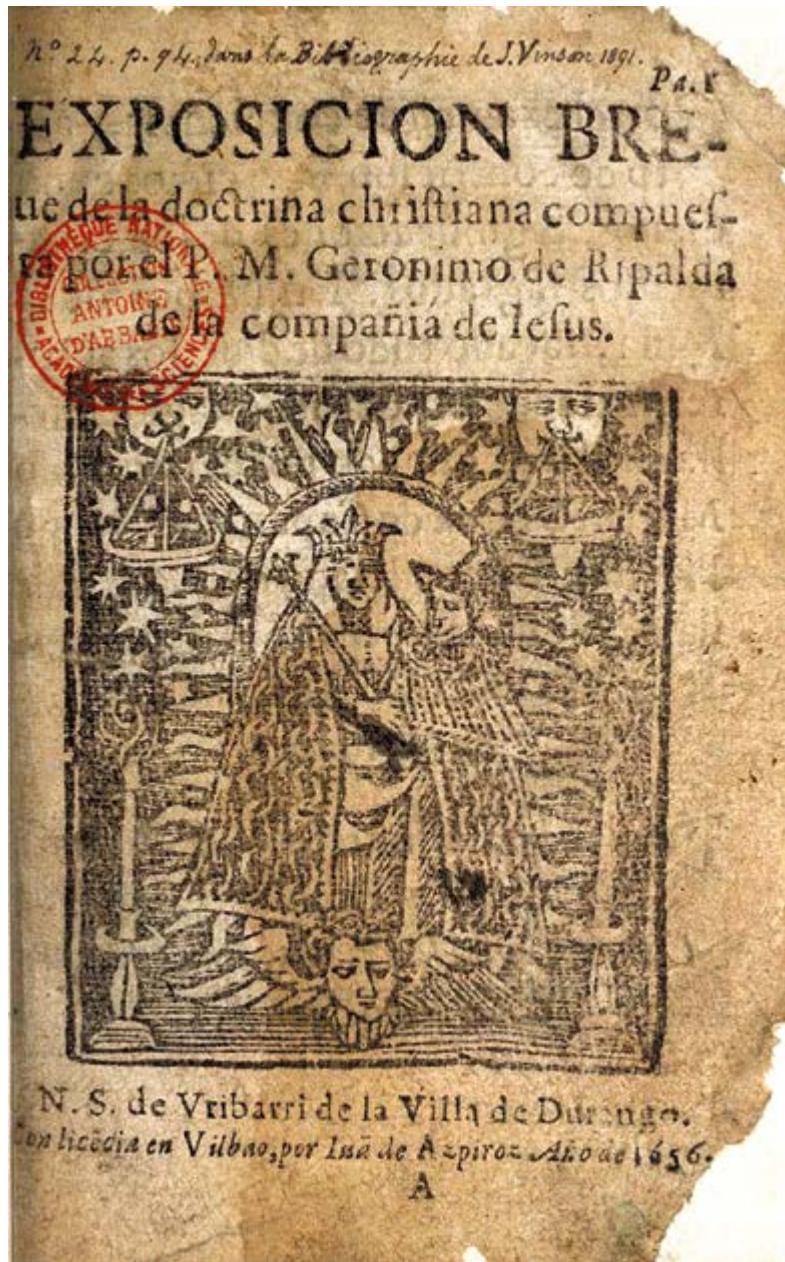
 Xabier Boveda, Maite Arrizabalaga, Joseba Sarrionandia eta enparauak

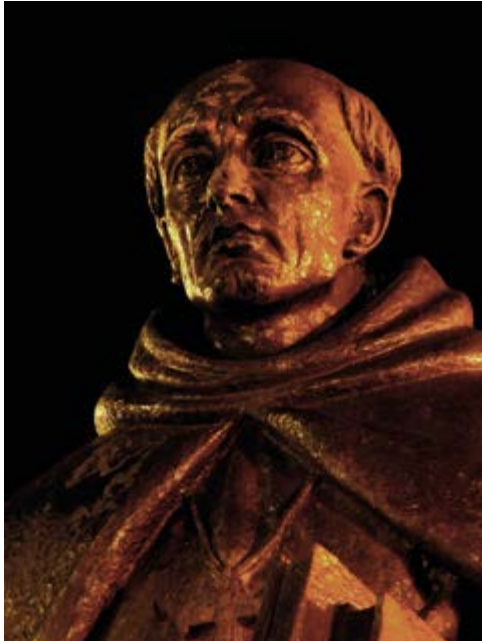
as de durãgo, pa el ospicio le cãbia
cumarraga
e mexico

MEMORIA KOLEKTIBOA

Pertsonarekin bezala gertatzen da komunitate kulturalarekin, memoria ezinbestekoa da bizitzak zentzua izateko. Memoriaren galera osasun arazo kolektibo bat da, eta ahalegin etengabeak egin behar dira memoria historikoa eta kulturala mantentzeko. Nazio-estatuek memoria lan hori goitik behara eta instituzionalki antolatuz dute. Euskaldunok ez dugu halako egitura ofizialik, eta, geure memoria eraikitzen hasi garenean, errepresalia gogorrek heldu dira bi nazio-estatu handien aldetik. Debeku eta zigoraldi luzeak ere jasan ditugu XX. mendeko Miguel Primo de Riveraren eta batez ere Francisco Francoren diktadura aldietan. Baina, gauza ez da egin digutena, baizik egiten digutenarekin egiten duguna. Esan nahi dugu euskaldunok ezin dugula jarraitu geure historia modu hain lotsagarrian ahazten eta ignoratzen.

Orain urte pare bat hasi ginen elkartzen Durangaldean herriz-herri gure hizkuntzaren eta literaturaren historia lokala erreperatzeko, baina imajinatzen genuena baino altxor handiagoa aurkitu genuen, eta Durangalde guztiarentzako bilduma bakarra izan zitekeena, hainbat ikerlanetan banatu dugu. Zortzi liburu-lanetan ari gara momentu honetan: Iurreta-Garai, Mallabia-Ermua, Berri-Zaldibar, Abadiño-Atxondo, Elorrio, Izurtza-Mañaria, Otxandio eta Durango.

Iurreta-Garaiko hamaika edo hamabi lagun hasi ginen 2021ean batzen eta bertako testu zahar eta berriagoak biltzen. Abesti zaharrak, ipuin miretsgarriak, gerraurreko prentsako kronika lokalak, XX. mendeko ahozko testigantzak, eta idazle ezezagunen testuak: Leandro Zelaia, Pilipa Zarate, Leontzio Aizpurua, Nerea Elorriaga... gaur eguneko bertako eskoletako immigranteen seme-alabenetara arte.

MALLABIA ERMUA

Mallabia eta Ermuko bilduma Pedro Astarloaren Longa jeneralari egindako gutun-prologoarekin hasiko da. Jasoko da gero Frantzisko Zengotita-bengoa, haren seme Juan Bizentek India urrinetik igorritako gutunak. Ezekiel Etxebarriaren eta Gilermo Bengoetxearen bertsoak. Anjel Zelaietaren Anaitasuna aldizkariko artikulua, Pedro Agerreren Ameriketako bizimoduaren errelatoa. Pello Mugarza, Txabi Arnal, Esti Gonzalez edo Markos Gimeno palindromista handiaren idazlanak ere jasoko dira. Berriz-Zaldibar espazioan ikerlari batzuk elkartu eta lanean ari dira. Eta ez da bertako hizkuntzaren altxorraren bildumarik egin ez delako lehenagotik. Ederra da Berrizen, esate baterako, Maite Gerenabarrenak eta Akaitze Kamuruagak egindako Antxiñako Berriz, bizimodua eta ohiturak. Zaldiba-

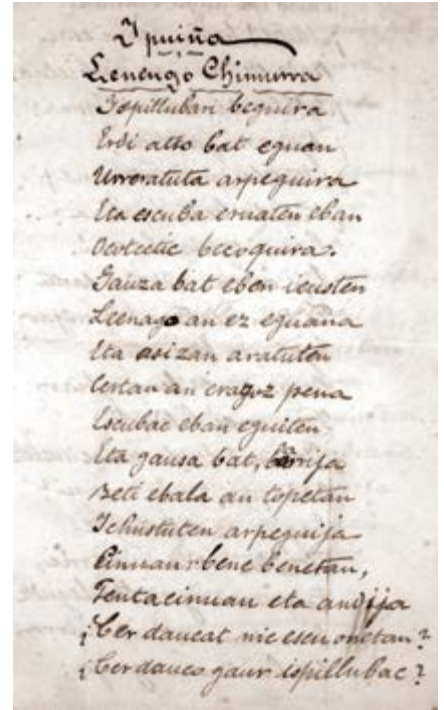

Felipe Arresebeitia Durangoko Etxe Zurian, 1886.

rrer, berriz, Balentin Lasuenek ikerketa lan itzela egin zuen. Baina horrez gainera, bertso, ipuin, gutun, testigantza eta liburu ederrak agertu dira, eta hainbat egile jaso ditugu: Zirilo Uribe, Miren Amuriza, Bitor Garitaonandia, Miren Maortua, Aritza Rodriguez... Batzuk ezagunagoak, beste batzuk galduagoak.

Abadiño-Atxondon dokumentu zahar eta testu literario bitxiak bildu ditugu. Antzinakoetan aipagarriak dira Juan Domingo Unzueta, Benito Bizkarra edo Julene Azpeitia. Berrietan, Manu Ertzilla, Luis Berrizbeitia, Joseba Azkarraga, Mila Salterain eta beste asko oso gazteak.

Elorrioren testu literarioak oso antzinatik datoz. Badaude XVII. mendeko maitasun poema idatziak. Hor daude XIX. mendean Balentin Berritxoak amari idatzitako gutunak, eta gero ere ez da literaturarik falta: frankismoak akabatu zuen Juan Izurrategiren gutun ereduak, frankismoaren azkenetako Sabin Alonso, edota oraindik ere gazteak diren Libe Mimenza eta enparauak.

 Miren Maortua.

DURANGALDEA

Izurtza-Mañari aldean hiru idazle erraldoi daude XX. mendean: Ebaristo Bustintza *Kirikiño*, Errose Bustintza eta Nikolas Alzola. Lehenago, XVII. mendeko Martin Otxoa Kapanaga. Eta gero bitxi ezezagunak, Eustakia Alzolaren ipuinak edo Lontxo Arteagaren olerkiak adibidez.

Otxandio aldeak duen tradizio literarioa apartekoa da, jakina. Hor Emilio Donadok bildu zituen abesti zaharrak, Felipe Arrese-Beitia ere hamaika bider argitaratu izan da, Bittor Kapanaga ere ezaguna da. Baina, baita beste gauza interesgarri asko ere: Agustín Burgoaren euskara eredu baldarra, Jose Ramon Azkunaga, edo gaur eguneko neska-mutilen testu ederrak.

Durango utzi dugu azkenerako. Elias Agirre Areitiok esaten zuen Durangaldea Durango alde guztia zela, euskara kontuetan, Durango kenduta, Durango bera hiri erdalduna zelako eta erdara zabaltzeko gunea. Baina, hizkuntzaren altxor literarioa errebisatuz gero, Durango oso aberatsa da. Hor dago XVI. mendeko Frai Juan Zumarragaren gutuna, XVII. mendean Juan Baptista Alzolaren Hondarribiko setioaren kantua, XVIII. mendeko Diego Lorenzo Urkizuren liburuak, XX. mendeko gerrareko hirurogeitik gorako kronikariak...

Bertako euskera & Euskara batua dikotomia moduan aipatzen dute batzuek. Bilduma hauetan ikusten da euskararen eta gure idazmoldeen bilakaera historikoa, eta bertan jaso dugun ahozko euskara ez dela euskara batuaren kontrakotzat hartu behar, ezpada alderantziz, geure euskara lokala geure memoria historiko guztiarekin batera kultura moderno idatziaren osagarri ezinbatekoa dela.

Ikerketa hau eta liburuok ez dira planteatu batarenak edo bestearenak izateko. Espazio geografiko honetan bizi garen guztiontzat dira, denontzako kultura baten altxorra biltzeko auzolana eta, jakina, ondo hartua izango dela edozeinen parte hartzea edo aportazioa.

 Julene Azpeitia.

 Nikolas Alzola.